

**andrea
sedláčková**

PROSTOR

**moje
pařížská
revoluce**

Andrea Sedláčková
Moje pařížská revoluce

PROSTOR

Andrea Sedláčková

Moje pařížská revoluce

PROSTOR | PRAHA | 2014

© Andrea Sedláčková, 2014
© PROSTOR, 2014
Cover photo © Jirka Jansch, 1990

ISBN 978-80-7260-306-0

*Mým rodičům Janě a Dušanovi
za jejich lásku a velkorysost
a mým dětem Anně a Karlovi
perspektivně za totéž*

Umřel Prokop

Na hřbitově Père-Lachaise jsem se naposledy procházela jako turista před více než dvaceti lety. Bloudila jsem mezi hrobkami známých, ale vlastně neznámých lidí a obdivovala se romantičnosti místa. To, že jsou mrtví, mi bylo lhostejné.

Jenže dnes má pohřeb Prokop.

Je krásný, ještě zimní únorový den, před krematoriem postávají Češi a také pár Francouzů. Někteří mají slzy v očích. Snažím se ovládat, ale moc dlouho to nejde. Vedle mě šeptá mladík druhému, že se do otevřené rakve nepodíval, nechtěl. Raději ani do místnosti s vystaveným Prokopem nejdu. Čekáme, až se smuteční síň vyprázdní po předcházející ceremonii. Vyměňujeme si místa s pozůstalými jiného nebožtíka, scházíme po schodech do místnosti, kde už zakryli Prokopovu rakev víkem. Hudba z reproduktoru, oblíbené písničky. Čeští kamarádi pronášejí několik projevů ve francouzštině s různě silným přízvukem. Vzpomínají na Prokopa Voskovce, chrabrého rytíře bez bázně, bonvivána, věčně veselého, velkorysého, vášnivého čtenáře, pijáka, kuřáka. Nepíšícího básníka, jak o sobě říkal. Sedím v druhé řadě mezi smutečními hosty, s kterými jsem u Prokopa v rue Saint-Maur tolikrát pila, zpívala, hádala se, smála.

Prokopa jsem poznala těsně po mé emigraci v září 1989 jako dobrého kumpána pařížských večírků, ale poprvé spolu dlouhé hodiny mluvíme až na konci října roku 89 při cestě autem do německého městečka Frankenu, kde probíhá setkání Čechoslováků v exilu. Prokop mi nabídl společnou jízdu z Paříže jeho omláčenou renaultkou. Na konferenci o budoucnosti východní Evropy se scházejí významní čeští intelektuálové, jsem očarovaná, že je mohu poslouchat. Taky se hlásím o slovo, a když ho konečně dostávám, zjišťuji, zkoprnělá

studem, že jsem zapoměla, co jsem měla v plánu plnému sálu sdělit. Tak jen prohlašuji, že nejdůležitější pro naši zemi jsou svobodné volby a že to je ta jediná věc, co si mladí lidé v Čechách přejí. Tím se nedá nic zkazit.

Při cestě zpátky do Paříže, oči zaostřené na nekonečnou dálnici, se mi Prokop svěruje šeptavým jemným hlasem. Mluví o svém „saltu mortale“ do řeky Sázavy před dvaceti lety, při němž si láme vaz, o zázračné operaci, kdy mu na místo obratle voperují kus holenní kosti. Prokop začíná cítit nohy a postupně i chodit. Jenže jeho žena Naďa neumí žít v normalizačních poměrech a s přivázaným kamenem na krku se vrhá do Vltavy. Naleznou ji až po třech měsících. Naďa vše promyslela, k tělu, které již není možné identifikovat, přivázala igelitovou tašku s občanským průkazem a vzkazem „Já už v téhle zemi žít nemůžu, ztrácím tu identitu“. Prokop mi vypráví, jak jeho nejlepší přítel, surrealistický básník Petr Král, žijící od roku 1968 v Paříži, za ním posílá svoji českou ženu Vlastu, která má už francouzské občanství, takže může bezproblémově překročit hranice. Prokop se do krásné Vlasty zamiluje, podepisuje Chartu a po nátlaku se rozhodne pro emigraci. Vlasta se rozvádí a bere si Prokopa. Prokop v Paříži studuje psychologii, chvíli pracuje v redakci exilového časopisu Svědectví, pak ale, aby vydělal peníze, nasedá na motorku jako poslíček, aby platil splátku na byt a zajistil důstojný život ženě a synovi. Každý den se tím zabývá, jeho páteř těžce snáší permanentní shýbání.

Renaultka se blíží k Paříži. Prokop se mě vyptává, odkud vlastně znám kamarádku Alexandru, u které bydlím. Vyprávím mu, jak jsme se seznámily před třemi lety v Makarské vinárně na pražském Malostranském náměstí, kde jsem seděla nad vínem s kamarádkou Lucií. Je mi devatenáct let. Lucie se ten den ráno vrátila z Paříže, což byl úplný zázrak. Zázrak bylo, že tam jela i že se vrátila. Lucie mimo talentu vděčila za úžasnou cestu na Západ své kráse a neobyčejně vyvinutému poprsí. Což ale není kritika. Pamatuji si ten večer dobře - pijeme jugoslávské červené víno, Lucie rozhazuje rukama, popisuje, co všechno zažila. A je to jako z pohádky. Jakási

třicetiletá černovláska od vedlejšího stolu nás fotografuje. Lucie prohlásí, že je to určitě Francouzka, že to pozná, a zve ji k nám ke stolu. Ukáže se, že Alexandra je Pařížanka, přijela dnes ráno stejným vlakem z Gare de l'Est jako Lucie, je také fotografka, a ještě navíc také slaví dnes večer narozeniny jako Lucie. Zůstává s námi sedět, připíjíme si.

V tuhle chvíli se mi život začíná stáčet úplně jinam, nenápadně, ale definitivně. Je to, jako by se osud rozžhavlil jako vysoká šachtová věž, ale já si horka vůbec nevšímám, jiskry kolem mě lítají, ale nepřikládám tomu žádný význam.

Lucie s Alexandrou hovoří anglicky, a protože ničemu nerozumím, tak jen koukám a usmívám se. Náhle mi Lucie oznámí, že Alexandře nabídla, že může u mě bydlet, mám totiž svůj byt, a ještě ke všemu docela velký. Alexandra platí náklady svého pobytu sama, v hotelu se jí nelíbí a Lucie jí velkoryse navrhuje, že u mě to bude zadarmo. Trochu se bojím, ubytovat cizince znamená přitáhnout na sebe perspektivně pozornost StB, ale neumím říct ne. Druhý den se sejdeme s usmívající se Alexandrou ve Slavii. Uvědomuji si, že je odvážná, jde bydlet k úplně cizímu člověku, v podivné zemi, která jí, aristokratce, musí připadat tak divoká. Vezu Alexandru tramvají na temné sídliště Petřiny, kde si v mém panelovém bytě vyprávíme lámanou němčinou do čtyř do rána o Proustovi. Alexandra je jeho nadšená čtenářka a objeví u mě v knihovně kompletní Hledání ztraceného času. Mímoходом, přeložené Prokopovým strýcem, což jsem tehdy nevěděla. Alexandra slibuje, že mě jednou vezme do Honfleur a ukáže mi v Paříži všechna místa, kde Proust bydlel. Potom si dva roky dopisujeme, kvůli Alexandře se učím anglicky. Dodala mi sebevědomí, mně, která se za sebe tak styděla, která si připadala nezajímavá, nudná, šedivá. Do Honfleur mě nakonec zaveze o několik let později Prokop.

Poslední smuteční host domluvil. Dotýkám se Prokopovy zavřené rakve a je mi nakonec líto, že jsem se na něj ještě jednou nepodívala. Na rakvi je položena jeho fotka, je na ní krásný, zářivě se usmívá.

Loučím se s Prokopovou ženou, odmítám pozvání, abych šla s pozůstalými na skleničku. Rozhodnu se, že se vrátím domů pěšky. Jsem zahlcená vzpomínkami. Cestou se musím čas od času zastavit, sednout si na lavičku, uklidnit se.

Vzpomínám na svoji první noc v emigraci v září 1989. Přijela jsem v sobotu v podvečer a předpokládala, že budu mít štěstí a někoho ze svých pařížských přátel zastihnu doma. Ale nacházím jen hlasy na záznamnících. Už je devět, stmívá se, nevím, kam jít. V kapse mám sto franků, můj kapitál do emigrace, nepřichází tedy v úvahu, že bych ho utratila za hotel. U Alexandry jsem už jednou bydlela, znám to tam a myslím si, že přelezu plot předměstského domu a přespím na zahradě. Překvapením je nový, nejspíš hlídací pes, který na mě vyštěkne, jakmile se k plotu přiblížím. Rozhoduji se, buď budu spát někde v parku, čehož se bojím, anebo se prostě pokusím přelézt plot a uvidím. Variant je několik - bernardýn mě pokouše a skončím v nemocnici. Nějaký soused mě uvidí a skončím na policii. Anebo to vyjde a nic se nestane. Pes se udiveně dívá na tašku letící přes plot a potom na mě, která hupsla vedle ní. Chvilí štěká, ale pak se uklidní. S radostí konstatuji, že má obrovskou boudu, v níž se dá přespat. Vlezu tam a ustelu si. Pes se moudře usídlí venku. Moje první pařížská noc emigrantky. Je mi zima, mám hlad, říkám si, že se pořád ještě mohu vrátit do Prahy. Ale říkám si to jen teoreticky.

Druhý den ráno hodím tašku zpátky do ulice a přelezu ven. Mám štěstí, můj kamarád Petr je doma. Petr je ženatý s lesbickou Francouzku a žije s Kristýnou, která se pro změnu kvůli papírům vdala za alkoholického Holanďana. Petr vystudoval pražskou filmovou školu, ale v Paříži živoří, lepší v metru plakáty, maluje byty. Kristýna, absolventka vysoké školy ekonomické, šije u Čiňanů. Známe se pár let, díky legálnímu vystěhování se oba mohou vracet do Prahy, kde jsme spolu rádi pili.

Můj nápad, že zítra požádám o politický azyl, se jim nelíbí. Nechápu proč.

„Na emigraci bychom neměli žaludek.“

„Proč? Je vám z ní na zvracení?“

„Sama bys viděla. A přeci to nemůžeš udělat rodičům.“

„Jsem bezohledná.“

Kristýna s Petrem jsou neklidní, mají strach, abych jim nezůstala viset na krku.

„Jednu noc tady můžeš spát, ale sama vidíš, máme byt třicet metrů čtverečních, celý den pracujeme, takže večer potřebujeme klid.“

„Ne, to je opravdu jen na jednu noc, pak si něco najdu.“

„A znáš tady vůbec někoho?“

„Mám několik telefonů od Francouzů, co jsem je poznala v Praze.“

„S těma nepočítej, pro ně jsi byla zajímavá tím, žes je uvedla do prostředí tam, ale tady seš jedna z tisíce, nic výjimečného.“

Žaludkem mi projede vlna úzkosti, sklopím hlavu a chce se mi pryč, jenže nemám kam, do psí boudy se už vracet nemíním.

„Rozmyslela sis to skutečně dobře?“

„Nevím, jestli dobře, ale jistá si jsem.“

„Co chceš dělat?“

„Jako v Praze, studovat.“

„Na to musíš mít peníze. Jak je chceš vydělat?“

„Třeba mytím nádobí. Myslela jsem, že byste mi mohli poradit...“

„Hele, jeď domu, my nikomu nic neřekneme, zaspívej si Sláva vlasti, výletu...“

Slovo vlast mi náhle připadá strašně prázdné, nevím, co se pod ním skrývá, bolí mě hlava a celé tělo, chci spát. Během toho, co Kristýna připravuje spacák na zemi pod stolem, mi domlouvá, ať se vrátím do Prahy a narazím si nějakého sympatického francouzského turistu, který si mě vezme. Petr zhasíná a do tmy říká: „Fakt nechápu, proč zrovna ty se nechceš vrátit? Proč zrovna ty chceš emigrovat?“

Z politických důvodů? Protože mě měli vyhodit ze školy? Protože už jsem nechtěla žít ve strachu, přetvářce, čekání? Protože jsem prostě jen chtěla žít v Paříži? Nebo jsem utíkala

před několika chlapama, s kterými to vlastně nemělo budoucnost - Jiřím, Rudolfem? Anebo jsem utíkala, protože jsem byla nešťastná, že mě nechce Ota? Nebo je něco na teorii Pavla Tigrida, který tvrdil, že všichni jsme utíkali hlavně před svými rodiči? Bylo by svůdné se přiklonit k této teorii. Říci - já jsem utíkala především před svým otcem. Nebo před stínem svého otce, který na mě vrhal, ať jsem šla, kam jsem šla.

Vrátila jsem se z Prokopova pohřbu s pocitem, že bych měla o tom všem něco napsat. Možná knížku? Přesně nevím, ale mám chuť se do té doby vrátit. V rohu komory mého pařížského bytu leží kufr, do kterého jsem před mnoha lety naházela deníky a dopisy z roku 89. Dopisy jsem nechávala v obálkách, jako první na mě vypadl jeden, adresovaný na place Vauban, kam jsem se přestěhovala na konci října po návratu z Frankenu, protože díky Alexandře jsem konečně měla práci - hlídání dvouleté dcery slavného nakladatele Christiana Bourgois. Na začátku to vypadá jako neuvěřitelná výhra, budu mít práci a ubytování v centru Paříže, na náměstí Vauban, hned naproti Invalidovně, kde je pohřbený Napoleon.

Prokop mě často navštěvuje v téhle čtvrti bohatých, kteří se na ulici téměř nevyskytují. Anebo někam kráčejí rychlým pevným krokem, hlavy pyšně vztyčené. Dívám se na ně a vím, že jsou ze světa, kam neproniknu, a kdyby se mi to náhodou podařilo nějakým sňatkem, tak budu vždy považovaná za vetřelce. Ve čtvrti Vauban bydlí buržoazie, kterou dokonce ani ostatní buržoové nemají rádi. Všechno je tam striktní, i auta jsou zaparkována nějak jinak, spořádaněji. Muži se oblékají do teplých lodenů zelené barvy, ženy nosí tmavě modré úzké sukně nad kolena a nepřípadají mi vůbec sexy. V Paříži existují čtvrti, kde se necítím se svojí chudobou tak sama a méněcenná, vím, že ostatní jsou na tom stejně blbě nebo možná ještě hůř. Jsou čtvrti, kde se lidi na sebe přece jenom usmívají a jsou přívětiví. To ale rozhodně není případ place Vauban. Když se vracím „domů“, vystupuji na stanici metra u kostela St. François-Xavier, který je podlouhlý a plochý, přitlačený

k zemi. Vypadá jako obrovská pochmurná hrobka. Stýská se mi po pražských rozmařile barokně obtloustlých kostelech. Vracím se z práce, tedy hlídání holčičky s hezkým jménem Victorie. Široký bulvár je beznadějně pustý. Říjnové ulice jsou sychravé. Lehce prší do korun kaštanů. Je mi smutno. Najednou vidím vše v jiné perspektivě. Nemám peníze ani teplý kabát, jsem hlídačka dětí a bydlím v kutlochu, kde je slyšet každé sousedčino slovo. Nevěděla jsem, jak těžké je být bez přátel, rodiny, permanentních schůzek, minulých, současných a perspektivních milenců, bez peněz, bez povinností. Náhle si uvědomuju, že jsem odkázaná sama na sebe a nechci být jen sama se sebou. Vyškrabávám ze dna plechovky studené ravioly. Na malinkém stole leží rozepsaný dopis, pořád někomu píšu falešně optimistické zprávy o báječném životě, co v Paříži vedu. Z okolních pokojů se ozývá řinčení nádobí, smích a televize. Nemám co dělat, knihy půjčené ve Svědectví jsem už přečetla, musím si tam dojít půjčit další. Anebo zavolat Prokopovi, který mi nějakou knihu přiveze. Princ Prokop mě bere na večírky a do restaurací, poslouchá se spikleneckým úsměvem moje monology.

Jsem ráda, že se o mě Prokop stará, že se tváří zamilovaně. Sice se mi podařilo mít rychle po mém příjezdu do Paříže lovestory s pohledným emigrantem, ale ten mi záhy vysvětlil, že pěstuje pouze krátké známosti, a opustil mě. Růže od Prokopa, které skoro každý den nechává před dveřmi komůrky, mi dodávají ztracené sebevědomí. Prokop, ve starých džínách a vytahaném svetru, kterému je ale vlastní dandyovská elegance, má u krku do uzlu uvázaný hedvábný šátek, i když celý den brázdí na motorce prašnou Paříž.

Jsem teď přibližně tak stará, jako byl Prokop tehdy. Sedím v rohu komory svého bytu, přede mnou kufr se starými dopisy a deníky. Mám chuť všechno přečíst, tudíž znovu prožít. Myslím, že poprvé mě napadlo, že bych mohla emigrovat, ten den, kdy jsem byla na výslechu v Bartolomějské.

Listuji deníkem z roku 1989 a usmívám se nad naivitou některých svých úvah. Nacházím o tom dni zprávu.

Deník 2. června 1989

Není to opravdu nic příjemného najít ve schránce předvolání do Bartolomějské ulice, abych „podala vysvětlení“, což je formulace, za kterou se skrývá normální výslech na StB.

Dopoledne mám angličtinu, pak se stavím u mámy doma a ta mě varuje, že to na výslechu se mnou špatně dopadne: „Jak tě znám, nakonec budeš provokovat a hrát si na hrdinku. Ale nemysli si, že tě ostatní budou krýt. Ne že bys někoho měla udávat, ale říkej pravdu.“

„A zavřou mě rovnou.“

„Pak si to budeš vyčítat, musíš být trochu vstřícná a ukázat, že jsi vlastně obětí neznalosti, od výslechu je k vyhození ze školy jenom kousek a pak nad svojí hrdostí jenom hořce zapláčeš. Nikdo ti nepomůže. Řekni, máš ke všem svým kamarádům důvěru? Nemohl tě udat nějaký z tvých kamarádů, že jste potkali v Paříži ty emigranty?“

Otec už byl svými „kolegy“ zpraven o tom, že jsem předvolána. To znamená průšvih, otec má strach o mě i o svoji kariéru, aby se náhodou revoluční hry pubertální dcery neodrazily na jeho kádrovém posudku. Během oběda v restauraci na Míráku mi vysvětluje, že jsem jen nástrojem v rukách antikomunistických živlů, používá ten hrozný oficiální slovník, snaží se mě oblomit, že má být povýšen do grádu plukovníka a že má mít vlastní kancelář v Mánesu, protože má připravovat nějakou velkou výstavu, že je to pro něj strašně důležité. Těší se na to, neměla bych mu to kazit.

Prosí mě pateticky: „Ustup... Komu tím svým chováním pomůžeš?“

Tenhle argument na mě nefunguje. Otec tedy zkouší dát najevo, že mě chápe, že jsme nějak rodově zatížení bojem za pravdu: „My máme bohužel morálku v krvi, celý náš rod.“

„Tati, já se s tvou komunistickou morálkou naprosto neztotožňuji,“ skáču mu do řeči, ale on pokračuje, jako by mě neslyšel: „Nechápeme, že ostatní ji pouze hrají, že si každý jde za svým a žádné ideje ho nezajímají, jenom jimi všichni

obalujou ambice. Taky jsem v padesátých letech jezdil na stavby mládeže, učil v pohraničí a neviděl, jak ostatní kariérují. V osmašedesátém to samý. Všichni obrátili a já přišel o místo.“

„Ale legitimace ti zůstala, protože se umíš dobře kát.“

„Jsem rád, že ji mám. Pořád věřím v socialismus jako sociálně spravedlivější společnost.“

„Kdybys aspoň jednou přiznal, že tam jsi kvůli práci a penězům, takhle to je ještě horší, mít otce naivu, věřícího pomýleným bludům.“

„Ty svojí aktivitou popíráš všechno, čemu čtyřicet let věřím.“

„To se popírá samo.“

Otec netuší, že jedním z důvodů mých „aktivit“ je právě, abych jak říká, popřela jeho víru, a především jeho zaměstnavatele, aby si náhodou někdo nemyslel, že jsem jím „nakažená“.

V metru, když se pak vracím z Míráku na Petřiny, přemýšlím nad matkou a otcem a opravdu je nechápu, ne že bych odmítala chápat, ale není mi jasné, že oni mohou žít s pocitem vlastní zbabělosti, pohodlnosti a sebenalhávání. Nejsem žádná Johanka z Arku a třeba budu opravdu trpce litovat své hrdosti. Nevím, jak dalece budu ochotna a schopna nést následky, zatím jsem rozmazlené dítě dobře zajištěných rodičů, které má, co si v podstatě usmyslí. Možná mají pravdu, když chtějí, abych nikomu neříkala, že jdu na výslech. Asi se mi to všechno zle nevyplatí, ale nebudu ze sebe zvracet.

Večer mám schůzku ve Slavii s Jiřím, který mi přišel dodat odvahy k tomu, abych odmítala odpovídat. Dáváme si becherovku. Přinesl mi k nastudování text, sestavený pro „vyslýchané - začátečníky“ o tom, jak se má člověk při výslechu chovat. Papír už je značně ohmataný, asi často sloužil. V textu se doporučuje absolutně od začátku na všechno odpovídat, že se odmítá odpovídat. Jiří mi dodává odvahy, říká, že ví, že to dobře zvládnou.

Blbě spím. Strach posledních pěti dnů, od okamžiku, kdy jsem předvolení obdržela, přívalově vzrůstal a ustupoval,

a ačkoliv jsem se s tím „takzvaně naučila žít“, bojím se pořád.

V osm hodin ráno straší Bartolomějská ulice prázdnotou a pochmurností víc než kdykoliv jindy. Odevzdám vrátnému předvolání k výslechu. Čekám. Přichází pro mě mladý muž, který mi je povědomý. Přemýšlím, odkud ho znám. Aha, už vím, z chodeb školy, kde vypadal ve svém tesilovém obleku tak nepatřičně. Za kým tam asi chodí?

Na schůzku s estébákama si nesu v kabelce ukrytý malý magnetofon, na který si nahrávám celý výslech. Dokonce myslím i na to, abych šla po tři čtvrtě hodině na záchod přehodit stranu kazety. Teprve až doma zjišťuji, že nic není slyšet, jen jakýsi šum. Škoda.

Mladý estébák je nejspíš začátečník, při prvních otázkách se mu klepe hlas, suverenitu hraje neúspěšně stejně jako já. Druhý zpočátku mlčí, a teprve když vidí moji neochotu ke spolupráci a kolegovu rozpačitost, zažene mě pár osvědčenými figly do kouta.

U výslechu se snažím zpočátku chovat podle návodu, ale jde to těžce. Někdy mám pocit, že mohu odpovědět, že to nikomu neublíží, ale hned při další otázce vidím, že se pletu, že oni mají systém a já v něm tonu. Jedna nevinná odpověď otevře dveře záludnější otázce, která už by je mohla k něčemu navést. Myslela jsem, že mám schůzku s idiotama, a překvapeně zjišťuji, že jsou chytřejší, než jsem si představovala.

Ptají se mě, co jsem dělala v Paříži. Pitomě jim vykládám o místním prvomájovém průvodu a arabských demonstracích. Mladý, aby ukázal, že je v obraze: „No jo, voni tam mají ty negříky, co? A co ve Svědectví, tam jste byla na návštěvě?“ Odmitám vypovídat, jenže to už je právě přiznání. Ptají se čím dál konkrétněji: „Četla jste někdy Lidové noviny? Takže vy nic nevíte o jejich ilegálním vydávání? Nikdy jste nepůjčovala vašim přátelům? To je zvláštní... Nikdy jste nechodila na tajné přednášky? Nevzpomínáte si, dobře. Ani nevíte, kdo je autorem vašeho školního manifestu?“

Starší zkouší taktiku hodného strýčka a vysvětluje, že

nejde o můj konkrétní případ, ale udržení dobrého stavu celospolečenské morálky, o stav naší země, obranu socialismu. „Podívejte, každá společnost se brání špatným vlivům, chápejte. Náš systém se brání negativním vlivům, chce být zdravý,“ používá starší obdobnou frázi jako včera můj otec.

Pak klade náročnou otázku, asi aby ukázal, že se můžeme bavit i teoreticky: „A co si vlastně myslíte o demokracii?“

„Nic,“ vylítne ze mě potměšile.

„Nic? Vy jste o tom přeci psala do vašeho studentského časopisu, mluvila o demokracii na schůzích a teď si nemyslíte nic?“

„Co jsem věděla, je napsáno, můžete si to přečíst.“

„Chceme si pohovořit detailněji,“ zkouší mladý.

Neumím si odpustit ironii: „Podívejte, jsem tady snad na výslechu, a ne v kavárně.“

Mladý hned vystřelí: „Jestli by vám víc vyhovovalo se scházet v kavárnách, klidně můžeme,“ a starý po něm hodí káravý pohled ve stylu, co si to dovoluješ předbíhat situaci. Obrací se ke mně a vymění ihned tvář za sladkou: „Chtěli jsme vám totiž nabídnout, že bychom se mohli čas od času sejít, my vám objasnili náš pohled, vy nám váš, třeba bychom si nakonec porozuměli.“

„A s kým bych se scházela?“ koketně se podívám mladému ošklivému přímo do očí, ten rychle uhne a zčervená. Veškeré sebevědomí je pracně hrané, snaživě zastírám úzkost.

„S kým byste chtěla,“ galantně mi dává starší možnost výběru.

„Já nechci, ptám se čistě teoreticky.“

V jednu chvíli se ten hodný podivuje, že s nimi nechci mluvit, když přece „váš taťka pracuje u nás“.

Jen krčím rameny.

„A co na to říká?“

„Nevím.“

„Ale přeci něco musíte vědět.“

„Nezlobte se, odmítám odpovídat.“

Po výslechu na mě čeká ve Slavii Jiří Křížan a několik kamarádů, jimž výslech popisují jako komický výlet do exotické

krajiny, s jejímiž domorodci si nemůžeš rozumět. Tvářím se, že jsem roli vyslýchané suverénně zvládla, že se mě taková věc nemůže vůbec dotknout. Ale zároveň si uvědomuji, že to sice je na jednu stranu legrace, jak jsou ti policajti pitomí, ale na druhou stranu tihle pitomci mě (a kohokoliv jiného) mohou vlastně „za nic“ vyloučit ze školy, zavít do vězení, že se zábavná historka může rychle přeměnit na nepříjemnou realitu. Jsem výsledkem víc otřesená, než přiznávám. Nasedám na osmnáctku a vracím se na Petřiny. Dívám se do tváří spolucestujících a přemýšlím, co mám s tímhle národem společného. Proč tu mám žít? Protože jsem se tu narodila, poslouchala české pohádky, učila se dějiny téhle země? Je vůbec šance něco tady změnit? Musí, všude okolo se to bor-tí. Ale chci i tady přes to vše žít? Zůstat, nebo utéct? Obě varianty nesou znaky zbabělosti.

Vilém

Pamatuji si, že hned ten večer, kdy jsem psala deník, jsem si uvědomila, že u všech událostí, na které se mě estébáci ptali, se pohyboval vždy jeden stejný člověk – můj spolužák na scenáristice Vilém. Takže to byl asi Vilém, ten pavouk, jehož ruce se mezi nás roztahovaly a trpělivě tkaly své sítě. Vilém byl s naším famáckým výletem v Paříži. Navštívil s námi různé emigranty a Svědectví. Vilém se také zúčastnil přednášek u chartisty Luboše Dobrovského. Vilém mě několikrát navštívil v Lázeňské, když jsem ještě bydlela s Otou. Ví, že mě Ota opustil a žije teď se Soňou. A o tom všem byli estébáci zpraveni. Pamatuji si, že mě ohromili informací o pitomé hádce s Otou v kavárně Slavia.

Následující den jde na výslech můj spolužák Petr Jarchovský a také on dospívá k závěru, že udávat nás mohl pouze Vilém.

Je nám ale trapné někoho podezřívát, důkazy nemáme, mohla to být shoda okolností. Vilém je přátelský a ještě ke všemu trpí handicapem, je hrozně tlustý, vypadá svazácky, prvoplánově negativně, že se z lidské stránky nechceme uchýlit k tomu ho veřejně (tedy mezi kamarády) označit. Jen si před ním od této chvíle dáváme pozor.

Vilémovo jméno je po „revoluci“ publikováno hned v prvním seznamu spolupracovníků StB. Spolupráci podepsal, když mu bylo dvacet let, v roce 85. Takže o čtyři roky později už byl spolehlivý donašeč, jenž měl postupně během své špinavé kariéry tři krycí jména - Fornax, Rub a Noll. Ale protože i v novém systému byl Vilém aktivní, ihned se uchýlil u velké reklamní agentury a na počátku devadesátých let byl takzvanou žábou na prameni, zadával stotisícové zakázky svým bývalým spolužákům z FAMU. Šokovaně jsem přihlížela tomu, jak se Vilémovi do přízně lísalí kamarádi, které dva roky předtím udával a kteří to o Vilémovi nyní věděli, ale kvůli penězům na to zapoměli.

Paradoxně je tenhle dnes již bezvýznamný Vilém jedním z lidí, kteří významně ovlivnili můj život. Nejspíš bych se rozhodla pro emigraci i bez výsledku na StB, ale možná ne. Možná žiju svůj osud díky tomuhle Fornaxovi.

O pár dní později po „podání vysvětlení“ piji odpoledne kávu s dvěma perspektivními milenci a momentálními přáteli, Rudolfem a Jiřím, v baru Na Perštýně. Všímám si, že u stolu o několik metrů dál sedí ten mladší tajný, který mě vyslychal. Nejspíš s jiným estébákem. Mladý na mě kývne skoro přátelsky, což mě naštve. Scenárista Jiří, velký antikomunista, ráčkujícím zvučným hlasem navrhuje, že když se tváří jako takoví kámoši, tak jim pošleme panáka becherovky. Estébák je chvílku překvapený, ale má smysl pro humor. Posílá rundu zpátky. Číšnice nám všem třem přináší také becherovku. Na dálku si připijeme. Estébák neslyší, že si připijíme na jejich konec. Neví, že se ten přípitek brzy splní.

Jiří mi přináší podpisový arch Několika vět, což je petice za propuštění politických vězňů, za ukončení omezování svobody shromažďování, za konec cenzury. Při sbírání podpisů nejsem

příliš úspěšná. Kamarádi, kterých si vážím, mají strach, argumentují, že se nechtějí nechat vyhodit ze školy. Bojí se a já se bojím jejich strachu. Jsem ráda, že jsem překonala svůj, a teď se bojím, že se znovu nakazím. Ti chytřejší nacházejí různé intelektuální kličky, proč zrovna tento text nepodepsat. Jsem zklamaná, rozčarovaná. Filozofuji tedy v deníku, abych si sama ujasnila postoje a názory.

Deník 15. července 1989

Žijeme během permanentní konfrontace. Nepřímá × přímá - občan netouží být mlácen, ale chce nějak ukazovat své názory - kolik je odvahy v každém z nás. Pořád nám nahánějí strach. Zastrahování je prováděno nepřímou od dětství válečnými filmy a zprávami o rostoucím zbrojení. Zastrahování při hodinách občanské nauky na gymnáziích, kdy jsme povinně museli přednášet aktuality o skvělých úspěších naší země, i té největší sousedící. Zastrahování, co by se asi stalo, kdybychom nevstoupili do SSM - těžko se pak dostat na vysokou, strašák šedesátého osmého jako tabu vysvětlené jednou provždy Poučením z vývoje, strach mluvit se známými, někdy ale i s přáteli o věcech politicky a společensky problematických, protože nikdy nevíme, kdy nás buď sami udají, anebo by se mohli podřeknout. Strach po smrti Brežněva si pamatují velmi živě - co bude, nejasně jsem se bála, hloupá, války, spíše občanské v SSSR, v kterou jsem ale podvědomě doufala. Strach z materiálního nedostatku, strach, aby mě nevyhodili ze školy, zaměstnání, aby přijali scénář, abych neměl problémy na vojně, abych dostal stupidní doložku, to jsou ty hloupé české strašáky.

Jsme zahanbováni statečnými Poláky, Maďary, Gruzínci, jenže většina Čechů to jako hanbu necítí, to jsou pro ně jiné země, jiný charakter, okolnosti, ale hlavně - stále si něco

nalhávají, aby nepřiznali vlastní slabost, srabství, pokleslost, hloupost, omezenost. Nechci vlastním národem pohrdat, protože sama příliš konkrétního nečiním, vlastně toto všechno píši v boji proti vlastní slabosti, která mě chvílemi zmáhá, ale následně provokuje k dalším činům, slibuji si, když nemohu usnout, že udělám vždy v dané chvíli věc, která bude podle mého svědomí nejsprávnější. Víím, že hodlám bojovat, jak patetické slovo - za svobodu slova mého, cizích - za svobodu pohybu - kamkoliv, kdykoliv, za svobodu publikace všech lidí, proti nezákonnému zavírání nepohodlných lidí, kteří trpí za svou inteligenci a odvahu.

Budu se snažit, ačkoliv rozumím i znechucení lidí nad národem. Je to ale můj národ. Co člověka váže k národu - pár přátel a rodina? (Moje ne).

Zákopová válka, či otevřený boj? Myslím, že obojí. Infiltrace názorů do společnosti. Nikdo asi neumí vypočítat pomalé, dlouhodobé úsilí, jaké má následky, důsledky, měla bych nějakou formou pomáhat, bojovat proti totalitě - politické a názorové - to bych chtěla, aby byl můj celoživotní cíl, ovšem jakými prostředky to provádím teď a v budoucnu? A dále - problém - nestát se pouze politickým bojovníkem, nezapomenout na vlastní práci, která by mně teprve k tomu měla dát oprávnění - nezůstat jen u frází. Odchod kvůli práci? Jak se s tím smíří svědomí? Co je pro něj nejdůležitější? Jak si argumentuji proti tomu zkusit život jinde, snad logické v mládí, touha poznávat?

Žít v totalitě pasivně, nebo aktivně bojovat, nebo utéci z ní? Tvářit se, že neexistuje, zapomenout? V jednom vidím bizarní výhodu života v totalitní zemi, otázky po morálním statusu jsou zde kladeny přímočaře, nutí si najít vlastní cestu svědomí rychleji. Je to ale k něčemu? Odráží se to v umění?

Individuální osobní odpovědnost za věci veřejné. Anebo, což je argument mého otce, jemuž nevěřím a řídit se jím nehodlám, totiž pracovat na sobě a nevměšovat se do věcí, kterým nerozumím.

Těžko nutit občany do politického boje, pakliže sami

necítí jeho potřebu. Ale provokovat ano – příklad Solidarita. Ucelený politický program zatím neexistuje, až bude, bude-li mi vyhovovat, stanu se jeho zastáncem.

Náš systém má další výhodu – vychovává k trpělivosti. Všeho, co postupně dobýváme, si podstatně vážíme.

Jaro a léto 1989

Během jara a léta 1989 myslím především na tři věci – v první řadě na politiku a můj vztah k ní, v druhé na psaní (především o politice), a na flirtování.

Politikou jsem posedlá, nebaví mě mluvit o ničem jiném, všechny měřím vztahem k ní, i přátele, i potenciální milence. Koketuji jen s lidmi, s jejichž politickými názory mohu koketovat zároveň. I moje nejlepší kamarádky se musejí podvolit mé permanentní politické agitce. Ivanka chodí na demonstrace, Michalka ne. Michalka je takzvaně rozumná a já jí to vyčítám. Každý večer poslouchám Svobodnou Evropu nebo Hlas Ameriky, Rudolf a Jiří mi půjčují zakázané knížky, moje maminka v práci neohroženě rozmnožuje ilegální Lidové noviny. Během lednových demonstrací, kdy jsem spolu s ostatními byla polita hektolitry studené vody a poprvé v životě viděla obrněné vozy, pochopím, že se tomuto politickému režimu nikdy nepřizpůsobím.

Emigrace mě svým způsobem zachránila, možná jsem utíkala i před touhle posedlostí politikou, touhle divnou drogou, tušila jsem, že je to nenormální. Kdybych neodešla, stala bych se politickou passionatou a revoluce by mě požrala.

Můj zájem o politiku mě zavedl do světa dospělých, zralých lidí, kteří měli vytříbenou reflexi a mnohdy velké životní zkušenosti. Byli zajímaví, jiní, odvážní, byli to hrdinové, kteří si nezjednodušovali život. Oproti nim moji vrstevníci

vypadali jako holobrádkové zabývající se postpubertálními problémy.

Flirtuji tedy především se staršími ročníky, ale nic s nimi nemám. Doufám, že se ke mně vrátí Ota, moje první dospělá láska, též o generaci starší než já, která byla pro něj příliš mladá a on zase na mě až moc žárlivý. Vzájemně jsme se trápili a ničili. Milovali jsme se, protože jsme byli schopni se společně mimořádně radovat ze života. Rozešli jsme se před Vánoci, snažím se sama sebe přesvědčit, že to je pro mě už uzavřená historie, ale stýská se mi po něm, po našem životě v Lázeňské ulici, v holobytu se záchodem na pavlači, kde se nikdy neusínalo před třetí ranní, protože zde přes dva roky probíhal permanentní mejdan.

Ota nejspíš zdědil geny žárlivosti po otci, který jeho maminku mlátil, rozstříhával jí hezké šaty, zakazoval chodit ven. Ota v sobě démona zloby tlumil, ale někdy se neovladatelně vydral ven. A já si taky nic neodpustila, všechno jsem chtěla zažít. Naše hádky přerůstaly v bitky. Někdy šlo o život. Po jednom zmlácení, kdy jsem málem přišla o oko, jsem se od Oty odstěhovala na Petřiny. Vrátila jsem se, protože se mi po něm stýskalo. A po nějaké době jsem se zase stěhovala pryč. A vrátila se. Jenže v bytě spala jiná slečna. Ze zvonku zmizelo moje jméno a bylo nahrazeno jejím. Vypadalo to definitivně. Už se do mé milované Lázeňské nesmím vrátit. Pár měsíců o Otu se Soňou bojuju, mnohokrát to vypadá, že zase budeme spolu, ale zároveň poznávám nové, zajímavé muže a svoboda není tak špatná. I když se nakonec neobjeví nikdo, kdo by mi zabránil emigrovat.

V červenci dostávám zázračně doložku, tedy povolení k výjezdu, na cestu do Anglie a Francie, a nevím, jestli se vrátím. Poslední večer před odjezdem piju šampaňské s Jiřím, s kterým to vypadá celý poslední měsíc takzvaně na spadnutí, ale ani jeden se neodhodláme.

Srpen 1989

V Londýně se mám sejít s mým americko-polským milencem Zbigniewem, s kterým jsem se seznámila v květnu na festivalu v Cannes, kam jsem se akreditovala jako novinářka pro studentský časopis Kavárna. Týden předtím trávím v Paříži u Alexandry. Tam mi hned první večer zatelefonuje matka. Zprostředkovaně, jak to tak v malé Praze bývá, se dozvěděla z údajně dobře informovaného zdroje, že v září mi kvůli protispolečenským aktivitám nebude umožněn zápis do nového ročníku FAMU. Máma mě prosí, ať se rychle vrátím. Ať to řeším, než bude pozdě. Neřeším nic.

Moje touha emigrovat má náhle i racionální základ, omluvu, vysvětlení - budu možná vyhozená ze školy, nemá cenu se vracet. Nevěřím, že by se mě spolužáci zastali, kdybych byla vyloučená ze školy, viděla jsem jejich „hrdinství“, když nechtěli podepsat Několik vět. Zavřela by se za mnou voda, byla bych stažená do hlubin zapomnění.

A navíc - nechci žít jako disidenti. Nepoznala jsem jich mnoho, ale udělala jsem si tehdy velmi zjednodušený závěr, že existují dvě kategorie disidentů: První je prezentována několika prominenty, jejichž život je sice provázen výslechy, zadržením na 48 hodin, vězením, ale jsou publikováni v západních elitních nakladatelstvích, mají určité finanční prostředky, které jim umožňují psát. Členové druhé, širší kategorie, tuto šanci nemají, ženy pracují jako uklízečky, muži myjí okna, tráví nejlepší léta života v kotelnách. Třou bídu s nouzí. Na psaní příliš času nezbyvá. Do téhle kategorie bych spadala a to se mi nechtělo. Přizpůsobovat se systému, dělat kompromisy s režimem taky ne.

Jenže jsem si říkala, že se třeba systém změní. Třeba nebudeme mít permanentně nad hlavou srp a kladivo. Ve všech sousedních zemích to vě. Proč jsou Čechoslováci stále tak pasivní?

Ze svých deníků vidím, že rozhodnutí o emigraci nechávám na tom, jak se Češi budou chovat v pondělí 21. 8., budou-li aspoň trochu aktivní, vrátím se, nebudou-li, emigruji.

Deník 13. až 29. srpna 1989

13. srpna 1989

Takže opět Francie. Podivné, nerozhodné, čekám, co se uděje za týden v Praze, abych na to mohla svést životní rozhodnutí. Trochu mě překvapuje moje pasivnost a nerozhodnost, sobectví, ambicióznost, strach atd. Duše rozháraná. Měla bych se odhodlat. Jak si to zodpovím? Vždycky si člověk něco vyčítá, ale zatím jsem měla dobrou zkušenost – že vše, co člověk chce, má zkusit. A co chci? Je mi vlastní cesta bojovnice, perspektivní disidentky? Přizpůsobit se systému nechci. Opustit skutečné přátele? Vlastně se bojím jejich pohrdání, je mi líto kousíčku práce, který jsem udělala, ale žádná velká perspektiva mi nekyne. Nebo ještě počkat, ukončit školu, pokusit se něco udělat, ale ztráta času, čím dřív, tím líp, odložit za rok, proč?

16. srpna 1989

Odpolední Paříž. Srpen jí dává tvář turistů zkřivenou do šťastného úsměvu volna a radostí. Hraje hudba, štihlé nohy opálených dívek provokují. A já pořád váhám mezi pochybným pocitem zodpovědnosti za svou zemi, vypovídající o mé ješitnosti, mezi hrdostí, že z rozehrané bitvy se neutíká, chutí utíkat, běžet rychle, abych dostihla, co život nabízí, a zároveň strachem, že bych mohla něco důležitého minout, strachem, abych nelitovala, neztratila sama sebe, strachem, abych nelitovala, že jsem nezůstala, nechutí být někomu na obtíž, nechutí být pohodlná.

Nechám to na pondělku, podvědomě doufám, že rozhodne za mě, dá mi argumenty.

Koho bych opustila? Rodiče, přátele, školu, knihy, pohodlí, řeč.

Koho získala? Pomyslnou svobodu, samotou, jiné přátele, knihy, řeč.

Být cizincem a občanem světa? Být doma a v klidu? Měla bych energii a čas na čtení? Proč nevyzkoušet své síly?

Bojím se odpovědnosti před sebou, nebo před lidmi tam? Spíš tam, abych nevypadala jako zbabělá, která se lehce vzdala. Ale život je sobecký, ne? Podléhám náladám, ano, ne, ano, ne.

21. srpna 1989

Z Paříže odjíždím podle plánu do Londýna, kde jsme se sešli se Zbigniewem. Snažím se věřit tomu, že jsem do něj zamilovaná. On je velmi romantický, akční. Aniž by tušil, že se rozhoduji emigrovat, mi nabízí sňatek, navrhuje, abych s ním odjela do Chicaga. Nechci. Neříkám mu nic o svých duševních pochodech. Čekala jsem, co se stane v Praze, doufala v mohutnou demonstraci k jednadvacátému výročí sovětské okupace, která mě přesvědčí o tom, že i Češi jsou hrdinové, že si zaslouží, abych se k nim vrátila, abych s nimi spojila svoji budoucnost. Chce se mi opravdu vrátit, když jsem si dala tak vachrlatou podmínku? Protože se samozřejmě vůbec nic nestalo. Na Václavském náměstí se šlo pár lidí, které policie velmi rychle rozprášila, což ukazovali před chvílí na BBC. Je mi za můj národ trapně. Zítřka jedeme na divadelní festival do Edinburghu, ještě nad tím budu přemýšlet.

23. srpna 1989

Říká se tomu životní rozhodnutí a chci ho rychle podstoupit, jenže narážím na pochybnosti. Jiný druh samoty, jiný druh strachu. Nechci ztrácet energii a čas marným bojem proti komunistické špíně, už tak mám zamatlané ruce i hlavu. Proč si nedovolit přepych začít znovu a jinak? Kdybych tak naléhavě cítila zodpovědnost za osud národa, asi by mě vůbec nenapadla myšlenka na Západě zůstat. Nenamlouvala jsem si něco? Přece se nebudu vracet kvůli nějaké maloměšťácké předstírané ideji morálky, když ji náhle nepociťuji a v Čechách také není ostatně cítěna. Ale kolik let nespátřím své blízké? Možná že znovu spadne klec, zmizí možnost vycestovat, vše bude jako dřív. A tím pádem možná nevidím na dlouhá léta svoji matku, otce, sestru, přátele... Pět let, deset let? Třeba už otce nikdy nevidím, třeba zemře.

25. srpna 1989

Po etapě, kdy jsem se rozhodla vrátit, přichází etapa rozhodnutí zůstat, dokonce i spojená s jistou netrpělivostí, protože teď jsem v Edinburghu, vyčítám si, že jsem nezažádala o azyl před cestou do Anglie, že bude třeba přecpáno a oni mi to nedají. Protiargumenty najednou nevidím tak silné. Při četbě exilových knih o reálném socialismu, o světě, který mě vychoval, tvárnil, ovlivnil, se mi včera ve vlaku zvedal žaludek, svíral, tlačil. Cítím beznaděj, proti níž jsem ale přece chtěla bojovat - teď to zbaběle vzdávám. Co se týče mé „lásky“ Zbigniewa, rozčiluje mě chvílemi, jak se na mě věší, vskutku moc zábavný není, neumí nic vyprávět ze svého života, chvílemi mám obavy, že nic nezažil, jako by se pohyboval ve vzduchoprázdnu, nevypráví o přátelích, láskách, pocitech, ani neumí nic říci o cestách. Možná že se jednou díky své kritičnosti octnu úplně sama, bez zájmu, ale vím, že bych se neodvážila odejít s ním do jakéhosi Chicaga, kde bych byla naprosto závislá. Sobecky mi vyhovuje nynější fáze - příjemné milování, luxusní život, na který si lze rychle a lehce zvyknout, cestování, jeho obdiv. Mám ho moc ráda a v milování s ním jsem objevila téměř ztracenou chuť erotiky, když říkám, že ho miluju, dost často v tom není neupřímnost, miluju ho opravdu, jak je v dané chvíli možné. Zvláštní je, že ale při sexu příliš přemýšlím nad jinými věcmi, Vladimíra se Škodou říkají, že při sexu zapomínají na realitu, já bohužel ne, občas si ji naopak intenzivně uvědomuji.

Co se mnou bude? Mám sílu postavit se skutečně na vlastní nohy? Nenechat se vozit kočárkem v podstatě pohodlného života v reálsocialismu, kdy sice jako zlobivé dítě vykřikuji, vyhazuji hračky, kterými mě chtějí podplatit, ale přesto jedu, nechávám se houpat, kojit, ukolébávat. Mám tím rozhodováním pokažený celý anglický pobyt - ale teď jsem spíš rozhodnutá zůstat.

27. srpna 1989, Londýn

Ale, pořád ale. Bude se mi stýskat po rodičích? Co otec? Jak to snese - bude to pro něj poslední, nejtrpčí zklamání

života. Úplně sám. Bude mi psát, o čem? Jako v době pionýrských táborů. Čeho nejvíce litovat? Jistoty, pohodlí, přátel, rodičů? To, že se tam odehrává boj o morálku?

Mám na to? Neumím jazyk, čeká mě samota, nejistota, obtěžování, budu muset přestat být intelektuálka a začít možná fyzicky pracovat. A co když mi nedají azyl? Co budu dělat? Představuji si, jak v Praze říkají: „No, dalo se to čekat, vzdala to, zbaběle.“ Budu mít čas, soustředění na psaní? Jenomže to moje hloupé dětské heslo „Neodvážit se je osudné“ mně stále zpytuje svědomí.

29. srpna 1989, Londýn

Ale být pořád někomu na krku, obtěžovat, vnucovat se, bez možnosti návratu, zázemí, řeči. Obětovat pohodlí, byt, peníze, školu, rodiče. Zkusit se postavit na vlastní nohy, ale jsou předem rozklepané. Jenže tohle budu moct zkusit a zažít jen jednou v životě - proč ne? Proč být tak pohodlná?

Ublížím víc otci než matce. Za nic nemůže a bude sám. Třeba už nic nenapíšu, nebude čas. A možná naopak - budu v opravdové realitě, ne v bavlence. Jak se naučím francouzsky? Jindy se už nenaučím. Je to životní rozhodnutí, před kterým zatím cítím příjemný pocit mrazení, že ho mohu podniknout. Zbigniew se tváří zamilovaně, ale nemůžu s ním být celý život. Jsem schopna manuálně pracovat? - jsem přece taková princeznička.

Fenomén prázdné školní lavice

U nás doma se po celé mé dětství o emigraci mluvilo často. Asi jako v každé rodině. Všichni, snad kromě kovaných komunistů, o ní několikrát v životě uvažovali. Fenomén odchodu byl v mé generaci zakořeněn od narození, protože jsme ročníky „invazní“. Řada rodičů v sobě nosila dilema, zda sbalí

kufrý a odjedou, anebo zůstanou a budou za věrnost vlastní spravedlivě potrestáni dusnou normalizační atmosférou, jásavými prvními máji, schůzemi v agitačních střediscích, hromadnou dovolenou v Bulharsku, permanentní buzerací, strachem, každodenní upoceností reálného socialismu. Jsme generace, která znala emigraci, jako se znají pohádky, každý měl příbuzné za železnou roletou, odkud pouze náhodou a občas proniklo ostré světlo svobody, před kterým jsme raději přivírali oči. Po letních prázdninách se ve školách vždy uvolnilo několik lavic. Každý si už v pubertě podvědomě vytvořil na emigraci názor a já patřila mezi ty, co odsuzovali zbabělce, do jejichž armády jsem se ale nyní přiřadila, abych pochodovala za svoji egoistickou svobodou a zpívala vlastenecké písně jiné země.

V skoro každé rodině měli emigranta, ať už z generace po čtyřicátém osmém, nebo osmašedesátém, nebo z osmdesátých let. Čechů je oficiálně deset milionů. Další milion žije mimo hranice své země.

Někteří odešli, aby se měli lépe, někteří, protože nemohli žít pod komunistickou diktaturou. Někdy se ze Západu vrátili s tím, že to udělat nedokázali, ač odjížděli přesvědčeni, že už se nikdy nevrátí. Z nedostatku odvahy, kvůli rodičům, protože to nakonec považovali za zbabělé. Neuměli se adaptovat na tvrdé podmínky, stýskalo se jim.

Jiným připadalo naopak zbabělé neodejít. Mezi nimi jsem byla nyní já. Emigraci jsem si definovala jako důkaz odvahy.

Prý se od rozehrané bitvy neutíká, zvláště když vypadá prohraně, jenže emigrace je také způsob boje proti vlastní pohodlnosti, mám chuť zkusit doma nezkusitelné.

Telefonuji matce, abych jí oznámila, že se vážně připravuji k emigraci. Mluvily jsme o této možnosti již před mým odjezdem. Máma ji neschvalovala, jak mi ostatně píše v prvním dopise, který mi hned po telefonátu píše:

Milá Andy.

Vracím se ještě k naší rozmluvě před odjezdem. Mohlo se zdát, že je mi to všechno jedno - prostě - rozhodni se sama.

Doufala jsem totiž, že sama dojdeš k závěru, že se vrátíš, zatímco opačně to mohlo vést:

- a) k tomu, že to přeci jen máš udělat anebo
- b) celoživotně bys mi to pak vyčítala, jako to moje sestra Olinka a bratr Toniček vyčítají našim rodičům. Takže jsem se musela moc ovládat, abych tě nezačala přesvědčovat, že
  - a) neumíš francouzsky,
  - b) neumíš nic manuálně, nic neumíš – ani vařit atd.,
  - c) když už v životě něco začnu, jako např. tu školu, tak od toho nemám utíkat.

Domnívám se totiž, že ti tvé pražské školy bude později moc a moc líto. Další a nejuvažnější argument – co tedy chceš vlastně dělat (protože nevěřím, že se Ti podaří někdy vystudovat v Paříži). A i kdybychom někdy vycházeli z předpokladu, že za velkých osobních obětí to dokážeš – myslíš, že máš šanci v tomto oboru v tamní konkurenci se prosadit? Není ostatně řečeno, že by ses neuživila nějak jinak – ale budeš spokojená? Nebude tě pak hlodat právě to pomyšlení na tuto školu, která tě baví a která ti jde? Myslím, že ti nerozumím.

Víš přece, že když budeš mít možnost v průběhu této školy každý rok vyjet, tak snad proboha na někoho kloudného narazíš!! Toto všechno jsem ti tehdy měla říct – ale myslela jsem si, že to víš.

Pokusím se tedy shrnout: nerada bych, abys řekla, že ses vrátila kvůli mně, ale kvůli sobě a že jsi se rozhodla sama. V neděli večer volala Michaela – té jediné jsem se zmínila o Tvém rozhodnutí – možná Ti tedy taky napíše. Snad to nikomu dál neřekne – prosila jsem ji. MÁ TĚ MOC RÁDA.

Pokračuji 1. září: Andy, co tvoje spisovatelské ambice, co tvoje scenáristika – pravděpodobně definitivně pohřbená? Čím se vlastně můžeš živit, aniž se zahrabeš? Je těžké o tom všem psát. Ať se rozhodneš jakkoliv, budu se snažit ti pomáhat. Ovšem stále vidím pro tebe jako mnohem lepší variantu tu první – o které jsme tolikrát mluvily (vdavky).

V noci s tebou o tom všem rozprávím... ale když o tom mám psát, zdá se mi to najednou zbytečné... Někdy bych sama s obrovskou chutí někde začínala s jednou taškou věcí znovu. (Jak

krásná představa..., bohužel nemám takovou odvalu. Nikdy jsem ji neměla. Odvala prý ovšem vzniká z neznalosti, z čehož jasně vyplývá, že čím je člověk zkušenější, tím je bohužel opatrnější.)

Pokračuji v pondělí:

Snažím se myslet reálně – co tedy kromě změny bytu podniknu? Nechám ti prodloužit rukávy u perziánu, nechám ocenit pár věcí u odhadce a celníků a začnu likvidovat krámy na Petřínách. To vypadá snadně, ale bude to mnoho hodin práce, a tak mi aspoň nezbyde čas na smutnění. Možná tě překvapí, že vůbec rozebírám co a jak, když vlastně nevím, jak jsi se rozhodla, ale chci, abys věděla, že nad všechnu svou bolest stavím Tvou potřebu někoho mít, na koho se můžeš obrátit, i když ses nerozhodla podle jeho představ.

Děsím se, že nevíš, do čeho jdeš. Nikdy jsi nemusela každý měsíc platit za to, žes bydlela, a teď uvidíš, jak je to těžké. Jen prosím buď realista – chceš-li udržet všechny dobré přátele – nechtěj po nich nemožné – jinak je ztratíš. To můžeš a musíš chtít vždycky jenom po mně. Hlavně se neponižuj (vím, že se to dobře řekne) – tak totiž rovněž ztratíš všechny, kdo tě doposud mají rádi. Těším se na tvůj dopis (a hlavně na telefon).

Líbá máma

Deník 2. září 1989, Londýn

Chudák Zbigniew. Byl to s ním celé úplný omyl. Nechávám ho odjet do Chicaga, aniž bych mu cokoliv naznačila, a pár dní chodím po Londýně a přemýšlím, píšu si na papírky klady a zápory svého rozhodnutí.

Ještě se můžu rozhodnout.

Můžu se vrátit do Prahy.

Můžu také například požádat o azyl v Anglii. Ale v Londýně být nechci, pije se tady pivo a whisky, a já mám ráda kávu a víno. Neznám vlastně dobře anglickou literaturu a film.

Město vypadá nepřátelsky. Mohla bych požádat o azyl v Německu, v Mnichově žije má dlouholetá kamarádka Dana Vávrová, herečka, která se tam vdala. Mluvím trochu německy. Ve Frankfurtu mám tetu, třeba by mi pomohla. Mohla bych odjet do Švýcarska, kde v německy hovořící části bydlí strejda. Třeba by mi pomohl rodinný známý Milan, který žije v Ženevě.

Stojím na křižovatce. Mohu žít několik naprosto rozdílných životů. Ve všech těch zemích jsou určitě možní adepti na zamilování se, vdavky, děti. V každé zemi jiní potenciální přátelé. A jiné školy, jiná práce. Jiný osud. Některý by třeba byl lepší.

Vyberu si správně, když pojedu do Paříže?

Předevčirem telefon s matkou, opět pochybnosti směrem k domovu, třeba se to tam u nás změní, máma mi říká „Přijed“ svým jemným telefonním hláskem, říká, že mi píše dopis, ať si to ještě všechno dobře rozmyslím, já už ale v duchu připravuji povely, rozkazy, instrukce, co a jak zařídit. Zvláštní, strach ze stesku po kamarádech nemám, i když třeba brzo přijde, spíš po jistotě komunikace. Myslím, že budu postrádat Rudolfa, ale kam to mohlo vést? Už uvažuji v budoucím čase, pozitivním, ano, jsem víceméně rozhodnuta, i když stále čekám na nějaký pokyn (shůry, politický?). Včera schůzka s jedním bývalým studentem FAMU – strašný konec emigrace – ruce se mu nejen klepou, ale má je pořád v prudkém pohybu, prsty se stahují a roztahují, jsou neovladatelné. Prská, chvílemi nevnímá, oblečen jako clochard, silně kouří, nezájem nebo strach, nechuť ptát se, vzpomínat? Stud? Je to ztráta identity, nebo by dopadl doma hůř? Těžko říct?

Paříž

A tak tedy ano, bude to Paříž, bude to francouzský osud. Sedám na londýnském nádraží na vlak a vystupuji na Gare du

Nord. Nemluvím ani slovo francouzsky, ale jsem přesvědčená, že je to země, s kterou si budu rozumět. V tu chvíli si ani neumím představit, co všechno o téhle zemi netuším. Nevím, že se nikdy nestanu Francouzku, nikdy nedoženu to, že jsem v dětství nečetla Tintina, že nevím, o čem je řeč, když se mluví o „černých nohách“, že jsem zatím nikdy neslyšela Gainsbourgovy písničky. Že nikdy nemůžu být stejná, protože já jsem byla ovlivněná Rychlými šípy, normalizací a Karlem Gottem. Později pochopím, že je lepší nebýt stejná, chci být jiná, je to výhoda k nezaplacení.

Mám v Paříži z předcházející návštěvy kamarády, básnířku Vladimíru, sochaře Škodu, režiséru Boženu, profesora filozofie Petra F., režiséra Petra N., jeho ženu Kristýnu. Snad mi pomůžou?

Díky deníku, který jsem si tehdy psala se záměrem všechny své životní zážitky detailně popsat a pak z toho udělat literaturu, protože jsem se viděla především jako budoucí spisovatelka, teď po letech objevuji, že se v Paříži první noc vůbec neodehrála tak, jak jsem si vzpomínala a jak jsem všem mnoho let vyprávěla.

Deník 3. a 4. září 1989

3. září 1989, Paříž

Nejspíš jsem zatím neudělala závažnější rozhodnutí, nejspíš je to nejdůležitější zvrat v mém životě, ale nejsem schopna si důsledky uvědomit. Mám pocit pohledu na jinou osobu, mně důvěrně známou, které se toto vše děje, chápu její argumenty i protiargumenty, považuji ji za naivní, pochybuji, zda to všechno zvládne.

Ráno jsem s těžkými taškami velice ráda opustila Londýn,

sedla na vlak, nalodila se. Fascinující moře, dávající pocit svobody a budoucnosti svojí klamnou představou neohraničené dálky. Vylodila jsem se.

Vlak, ještě poslední záchvěvy rozhodování, Paříž, nádraží, telefonní budka, shánění ubytování. Všude záznamníky - Alexandra, Petr, Vladimíra. Rozhoduji se tedy jet do Boulogně, vleču se s těžkým vakem a svědomím, zvoním, nikdo tam není. Nejsem schopna táhnout tašky zpátky a vlastně ani nevím kam, přehazuji je tedy po jedné přes vysoký plot dovnitř, vykasám sukni a za bílého dne přelézám, přitom ničím schránku na dopisy. Dávám věci do zahradního záchodu, narvu se psíma sucharama. Rozpačitě se rozhlížím, nevím, co se mnou bude, a říkám si, že tohle mě bude čekat - obtěžování, vnučování se, hledání noclehů, nemožnost dorozumět se, opuštěnost. Přelézám zpět a jedu k Vladimíře, je osm večer, nikdo neotvírá, mířím tedy k hektickému Beaubourgu, odkud zkouším telefonovat. Petr F. mi nenabízí přímo možnost noclehu a já se hrdě rozhodnu, že se nebudu doprošovat, zkouším Vladimíru, stále není doma. Sedám si tedy na schody, pozoruji tupě audiovizuální program o francouzské revoluci, který je mi zpočátku lhostejný a potom mě rozčiluje, rozhodnu se, že nejlepší bude koupit si flašku a jít spát na záchod do zahrady do Boulogně, abych si to osamění opravdu prožila. Ale potom se mi to už zase moc nelíbí a v devět volám Petrovi N., zdeptaná depresí, že obtěžuji. Hned souhlasí s tím, abych přijela a přespala. Když mu oznámím, že jsem se rozhodla emigrovat, tak to nijak neprožívá, ovšem, každý mi může říct, že je to pouze moje rozhodnutí. Nemá ani chuť pomáhat, říká, že samozřejmě čas od času se mohu přijít najíst, v nejhorším přespát, „ale znáš to, když jsou tři v jedné místnosti, tak si brzo lezou na nervy atd.“ Souhlasím a znovu se omlouvám, že jsem obtěžovala, a najednou se to všechno skutečně do důsledků stane obtěžováním. Meleme o nové pračce, čekáme na Kristýnu, až se vrátí z práce. Cítím rozptýlení, absolutní nezájem vnitřní, chabě vnějškově předstíraný. V jednu přichází naporádná Kristýna, jako by vypadla z parodie na maloměšťačku hrající

si na velkoburžoazii, nelze ale neobdivovat její neuvěřitelnou energii, mele, líčí, přehrává, hltavě jí, kouří, pije. Mně ale v hlavě zní stále její první, rádoby žertovná věta: „Tys nám tu ještě chyběla“ a cítím se – ješita – uražena jejím malým zájmem o moje rozhodnutí. Nakonec se oni staví blíže k variantě návrat domů „Sláva vlasti, výletu, nezmokli jsme, už jsme tu“, protože např. na můj ironizující zlehčující argument: „Budu raději mýt nádoby tady než tam, protože tady si při tom užiju víc srandy“ Kristýna odpovídá: „Víc srandy si užiješ tam, to si piš.“

Bude to těžký, vlastně z nich cítím nedůvěru, že bych to mohla zvládnout.

„Pořádně si to rozmysli. Nechceš s tím chvíli počkat? Hele, třeba tě z FAMU nevyhodí. Vrať se tam, očihni situaci, a když to nepůjde, tak přijed'. Nebo si někoho vezmeš, on se vždycky někdo najde. Hele, ta francouzština není žádná sranda a Francouzi jsou strašný, vůbec ti nepomůžou. Pro ty jsi zajímavá, když jsi tam, že tam někdy můžou jet nebo se ukázat s intelektuálkou z Kafkova východu, která je živý příklad opozice, ale když jsi tady, můžeš být jenom na obtíž, nic z toho nekouká. A Češi jsou ještě horší, každý je rád, že už to nejhorší má za sebou, a všichni mají svých starostí dost a nevědí, proč se ještě otravovat s někým cizím, s pochybnou perspektivou. Já bych ti neradila tady zůstat.“

Ráno s Petrem je více než trapné, snídá, bez rozhovoru, čte si, dává okázale najevo, že překážím. Nenabídne mi snídani, stydlivě si беру jablko a potom jsem dokonce tak drzá, že i chleba. Ptám se ho, jestli mu to nevádí, a čekám odpověď: „Že se ptáš, je tam sýr, vem si, co chceš“, jenže Petr jen odpoví zdráhavě: „Nevadí.“

4. září 1989, Paříž

A tak prchám, že u nich dokonce zapomenu kartáček na zuby. Jo, předtím se vlastně ještě dopustím nehoráznosti, použiju telefon a dozvím se, že na mě Vladimíra čekala, byl u ní večírek, Božena se diví, proč jsem jí nezatelefonovala,

mohla jsem spát u ní. Bylo by to určitě příjemnější, ale jsem vděčná i za tuhle zkušenost, aspoň se jí nedopustím ve chvíli větší deprese, kdy by mi mohla duševně ublížit.

Jdu teda k básnířce Vladimíře. Byt je ještě neuklizený po včerejším večírku, na kterém se stavil i Ota se Soňou, dostali taky cestovní doložku. Jsem ráda, že jsem je nepotkala. Z postele se hrabe mladý novomanželský pár Tominů, Lukáš je na první pohled sympatický, jeho kanadská jednadvacetiletá žena se ještě špatně orientuje. Přijeli žít do nejkrásnějšího města na světě, Lukáš francouzsky mluví a na otázku, co chce dělat, říká, že psát a žít, wife se hodlá naučit francouzsky, hlásit se na Femis. Tak to jsme dvě. Vlastně propadám subjektivnímu optimismu, ač vím, že je zavádějící - věřím, že vše dobře zvládnou, naučím se jazyk, seženu bydlení, i když si stále připomínám, že to nebude pohodlí a poměrná bezstarostnost, na kterou jsem zvyklá, stejně si neumím představit opak.

Lukáš moje rozhodnutí schvaluje, kouříme, pijeme vodku, chvílemi o tom mluvíme, Vladimíra argumentuje pro i proti, opět, ať si to ještě rozmyslím. Vysvětluji, že už jsem se o tom napřemýšlela dost. Vladimířin německý přítel Jan uhodl, co se stalo, aniž by to měl přeložené.

U Vladimíry sedí taky velmi sympatický Kanadčan, několikrát se naše pohledy střetly, lze si namlouvat, že bych se mu líbila? Na Zbigniewa vzpomínám - v dobrém, ale spíš vzpomínám, neprožívám.

Následně jedu na sraz s krásnou režisérkou Boženou, ta dodává optimismu, potom jdeme pěšky zpátky k Vladimíře, mluvíme s Boženou o nějaké práci u filmu, ale nevěřím, že z toho něco bude. Božena tu žije dvacet let, vystudovala místní filmovou školu a udělala pár krátkých filmů. Myslím, že ji celý život živí různí partneři. Je rozkošně éterická, až naivní. Půjčuje mi klíče od svého bytu, dnes v noci tam můžu spát. Přichází nápad, že bych mohla hlídat jejího syna Itvana, kterého má s arménským režisérem. Božena mi dává pár rad, ale praktičtější dialog je potom u Vladimíry s jakýmsi devatenáctiletým pianistou-konzervatoristou Tomášem,

kteřý si o azyl požádal minulý týden. Je chvástavý, radostný, suverénní, jsem na něj moc zvědavá.

V šest večer mě Vladimíra bere s sebou k Voskovcům. Prokop nás vítá u dveří, ze strhané tváře lze vyčíst, že bývala svůdná. Je lehce nakloněný, kulhá. Protřu se mezi otevřenými dveřmi a kabáty v úzké předsíni, vcházím do stejné malinkého obýváku, který tvoří velký stůl s dvěma lavicemi, na nichž sedí už pár „starých“ emigrantů - krajanů. Na stole se válí několik vypitých lahví, zbytky cigaret přetékají z popelníků. V otlučeném krbu, zalepeném lepenkou, se už asi dlouho netopilo, vše působí sešle a chudě. Není to ta Paříž, co známe z komedií s Louisem de Funèsem, v nichž se hrđinky v hedvábných župáncích pohybují v rozlehlých krásně zařizovaných prosvětlených luxusních rezidencích.

Podivný byt se podobá labyrintu, prochází se z jedné místnosti do druhé, přes obývák do chodby, z níž se stává kuchyně, a pak z pokračování chodby do dalšího prostoru, koupelny, a z ní do dalších pokojíčků. Všechno je malinké, byt vypadá jako sestavený z krabiček na sirky, každá místnost pojímá své maximum, v ložnici je místo jen na postel, dětský pokoj nemá okno.

U Voskovců jsou dveře otevřeny všem, chvílemi přicházejí sousedi zkontrolovat, zda jejich děti příliš nezlobí, zase zmizí.

Vmáčknu se mezi ostatní hosty, společnost už je rozjařená, pije se výborné víno, ukusuje sýr. Prokop mi nalévá a mile se na mě usmívá: „Takže ty tady chceš zůstat. A rozmyslela sis to?“

Klade mi sice stejnou otázku jako všichni ostatní, ale moji odpověď poslouchá s větším zaujetím, se skutečným zájmem. Říká mi, že se na něj kdykoliv mohu s čímkoliv obrátit. Cítím se s ním v bezpečí. Prokop namáhavě vstává, kulhavým krokem odchází pro další lahev do kuchyně. Otáčím se k mladíkovi, který sedí vedle mě, prý je taky nový emigrant. Ptám se ho, proč tady zůstal.

„Už jsem se tam dusil. Chtěl jsem na čerstvý vzduch. Žádná oficiální cesta neexistuje, tak jsem se musel ponížít